

56. C. Augustijn, die de discussie met Gunning onderzocht, concludeert: het gaat Kuyper 'om absolute zekerheid, om een gezag dat zonder meer erkend wordt en waarin de mens kan rusten'; 'Kuypers rede over "De hedendaagsche schriftcritiek" in haar historische context', in: Augustijn, Vree, *Kuyper: vast en veranderlijk*, 109-148, m.n. 121.

57. *Confidentie*, 36.

Puchinger, die in tegenstelling tot zijn voorgangers over alle primaire bronnen kon beschikken, maakt in zijn Kuyperbiografie van geen der drie genoemde mislukkingen melding. Omdat hij onder meer het archief van de hervormde kerkeraad van Beesd niet raadpleegde, moest hij wel spreken van 'het weinige dat van de vier jaren dat hij [Kuyper] te Beesd doorbracht bekend is'; *Kuyper*, 206.

58. *Confidentie*, 47. Een anoniem schrijver betoogde in een discussie over de invloed van A Lasco en Calvin in de Nederlanden, die zeker door Kuyper gelezen is: 'het Calvinisme had juist in zijn krasse vormen en leerbegrippen, in het afgeronde van zijn stelsel, zijne aanbeveling bij ... de lagere volksklasse; die mensen hebben behoefte aan dergelijke geloofsvormen en begrippen; zij

kerheid gezocht. Dat blijkt niet alleen uit de door mij gecursiveerde woorden, maar ook uit de discussie met Gunning over het Schriftgezag.⁵⁶ In een zelfbeeld zonder twijfel passen geen 'herinneringen' aan een verleden van rusteloze activiteit en plannen maken, afgewisseld met kortere of langere perioden van overspanning, met daarbij nog de nodige mislukkingen. Bij elk van de drie in de *Confidentie* vastgelegde 'herinneringen' behoorde immers een mislukking. De bij contract toegezegde biografie van A Lasco en de Geschiedenis van de kerken onder het kruis waren nooit geleverd. De met het Utrechtsch genootschap gemaakte afspraak over een meerdelige bronneditie had Kuyper moeten opzeggen. Tenslotte: het in 1867 in Beesd ingevoerde kiescollege was in 1871 met grote meerderheid van stemmen door de manslidmaten opgeheven. Kuyper had daar zijn opvattingen niet blijvend door kunnen zetten, evenmin als later in Utrecht of nu in Amsterdam. Of al deze kwade herinneringen tijdens het schrijven bij hem verdrongen waren, valt niet te achterhalen. Ze zijn in ieder geval niet (om het in zijn eigen woorden te zeggen) 'naar den voorhof ... uitgedragen'; ze bleven achter 'het voorhangsel' dat hij 'om het teedere van het onderwerp' niet wenste weg te nemen. Puchinger heeft zich kennelijk zo door Kuypers zelfbeeld laten imponeren, dat hij dit laatste niet heeft opgemerkt.⁵⁷

Dat Kuyper het verhaal van zijn roeping als een bekeringsverhaal brengt, past in de traditie waarin hij is opgegroeid. In feite was dit zijn tweede bekering; hij had immers ook als kind al een bekeringservaring gehad. Dat de 'herinneringen' mede gekleurd zijn door ervaringen in het recente verleden, bewijst hetgeen hij in het beeld van Beesd over Calvin schrijft: '*Calvin had een kerk gesticht, en door dien vasten kerkvorm zege en vrede in de ontvankelijke gemoederen weten te spreiden, onder alle natiën van Europa en over zee [lees: in Amerika]*'. Hier klinkt door wat hij pas een maand eerder bedacht had en dat nog voor het eind van 1873 vorm zou krijgen in een lezing over 'Het Calvinisme, oorsprong en waarborg onzer constitutioneele vrijheden'. De schildering van de situatie in Beesd zou daarnaast wel eens beïnvloed kunnen zijn door een al langer bestaand schablonen: dat het 'afgeronde' van het calvinisme dit stelsel zeer geschikt maakte voor de lagere volksklasse.⁵⁸ Deze nieuwe verbeelding van hetgeen zich een kleine tien jaar eerder in zijn eerste gemeente had afgespeeld, verklaart ten dele de moeite die Kuyper senior had om iets van het door Bram verhaalde te herkennen.

Tot dusver ga ik vooral uit van zelfmisleiding bij Kuyper: zo heeft hij zichzelf willen zien na afloop van enkele maanden van overspanning en heroriëntatie. Het niet passende werd achtergehouden, be-